

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) tilhørte den gruppe af filosoffer, hvis ideer inspirerede den franske revolution. Han påvirkede også romantikkens filosoffer og forfattere og blev derfor forbundet med de franske nationalsymboler som hanen, flaget og huen.

Stadig brug for nationale symboler

Emblemer og symboler har ofte grobund i allegorier og myter, og dermed er det svært at spore oprindelsen. Det gælder også de franske nationalsymboler.

TEKST: Ove Bjørn, kunsthistoriker

Både franskmænd og udlændinge kan nævne en række symboler, som efter deres mening ER Frankrig – og ikke mindst Paris. Mange vil umiddelbart fremhæve Eiffeltårnet, Triumfbuen, Louvre, og Sacre Coeur samt måske Elysée-palæet. Andre nævner parolen 'Liberté, Egalité og Fraternité', der siden 1789 ses på alle Frankrigs officielle bygninger side om side med Tricoloren. Og enkelte er der Lorraine-korset som emblem for Det Frie Frankrig, der ikke ønskede kapitulation med tyskerne i 1940.

Andre officielle, nationale symboler træder i dag frem for at samle befolkningen og præsentere den politiske nation på verdensscenen: Hymne, flag og heltinde har deres helt særlige position som udtryk for et politisk kulturelt fællesskab, og her til kommer så en hane. Alle med en stærk forankring i Revolutionen.

Hymnen

Efter revolutionen i 1789 var den unge republik truet af Østrig og Preussen, og afgørende kampe fandt sted ved Rhinen i

1792. Strasbourgs borgmester opfordrede til kampgejst, og den unge kaptajn Rouget de Lisle skrev i april den kampsang "Chant de guerre de l'Armée du Rhin", der skulle blive *Marseillaisen*. Efter den franske sejr i september ønskede generalen opført det latinske *Te Deum* - sådan som man i århundredreder havde takket Gud for militære sejre.

Men nej! Krigsministeren krævede, at man ikke skulle takke Gud men soldaterne og republikken ved at synge den franske kampsang. For fransk sprog var republikkens sprog, og hverken latin eller lokale dialekter skulle fremmes, helt i overensstemmelse med et senere dekret om, at republikkens sprog var fransk. Alle andre sprog og dialekter var unationale og revolutionsfjendske. Derfor skulle de undertrykkes. Med andre ord indledtes her, hvad man kan kalde Frankrigs nationale kolonisering.

Med en svulstig blanding af revolutionære slogans og højstemt lyrik spredte sangen sig over hele Frankrig. Sit navn fik sangen efter at den i Marseille den 22. juni 1792 blev sunget ved hvervningen

af soldater til en ny hær. De 500 frivillige tog sangen med til Paris, hvor den under navnet *Marseillaisen* straks fik status som nationalhymne. Den gik dog et omskifteligt sekel i møde, og sangens ophavsmand gled ud i glemselen. Men da sangen under juli-revolutionen i 1830 genopstod på Paris's barrikader tildelte borgerkongen Louis Philippe ham en beskeden pension som digter. Og han blev ved sin død endog begravet i Invalidkirken.

Det var dog først i 1879, da franskmændene havde lagt enhver tanke om andet end et republikansk styre bag sig, at sangen blev ophøjet til nationalhymne.

Snart blev den prototypen for national- og revolutionshymner verden over. Under inspiration af den franske, folkelige rørelse udskrev Danmark i 1818 en konkurrence om en fædrelandssang, der kunne "udtrykke den inderlige fædrelandskærlighed og (folkets) hengivenhed til sin konge". Først i begyndelsen af 1900-tallet blev der tale om en formaliseret nationalsang, nemlig Oehlenschlaegers "Der er et yndigt land" skrevet i 1819. ►►

De to første af Marseillaisens i alt 15 vers på fransk og den danske oversættelse fra 1793 af H. A. Heiberg.

Allons enfants de la Patrie,
Le jour de gloire est arrivé !
Contre nous de la tyrannie,
L'étendard sanglant est levé, (bis)
Entendez-vous dans les campagnes
Mugir ces féroces soldats ?
Ils viennent jusque dans vos bras
Egorger vos fils, vos compagnes !
(refrain:)
Aux armes, citoyens
Formez vos bataillons
Marchons, marchons !
Qu'un sang impur
Abreuve nos sillons !

Que veut cette horde d'esclaves,
De traîtres, de rois conjurés ?
Pour qui ces ignobles entraves,
Ces fers dès longtemps préparés ? (bis)
Français, pour nous, ah ! quel outrage
Quels transports il doit exciter !
C'est nous qu'on ose méditer
De rendre à l'antique esclavage !
(au refrain)

*Op, I brave Marseillaner!
Op at kæmpe hver Galliens mand!
Tyranniets det blodige banner
vajer over vort fædrene land.
Hører I lyden af fjendens kanoner?
Hører I ej, hvor han brøler harm?
Snart myrder han i Eders arm
(omkvæd:)
Eders børn, Eders fædre og koner.
Til våben! i gevær!
Til våben en og hver!
Afsted, af sted! De voldsmands blod
skal strømme for vor fod.*

*Hvad vil disse horder af slaver?
Disse bander af kronede mænd.
Sig for hvem man vel lænken tillaver.
Til hvis hænder man smedede den.
Franske, højmodige franske: For Eder!
Altså, I skal udi åget gå.
Os, franske, tør man tænke på
at påliste de forrige kæder.
(omkvæd)*

Eugène Delacroix's maleri "Friheden fører folket på barrikaderne" fra 1830 hænger i dag på Louvre. Maleriet markerer kvinden Marianne, der som frihedens, fredens og sandhedens fører leder folket frem mod en bedre verden, en revolution skal der til, og fane og gevær findes frem. Hun bærer dog ikke den sædvanlige frygiske hue. På samme måde som under andre urolige perioder i Frankrig begyndende med 1789, 1848 og 1870 – er der i sådanne perioder et særligt behov for enkle og stærke symboler for at samle.

Marseillaisen er tæt knyttet til den franske nationaldag den 14. juli (stormen på Bastillen i 1789). Og det selv om Bastillens erobring blot var en tilfældig hændelse, som man først langt senere brugte til at symbolisere omstyrtningen af *l'Ancien Regime*. I 1880 valgte man at gøre denne dag til nationaldag som udtryk for folkets opstand og dermed revolution. Men 1700-tallets menigmand havde hverken kræfter eller muligheder for at igangsætte en reel ændring af samfundets struktur. Det havde derimod adelen, som i 1788 satte revolutionen i gang med kravet om

indflydelse for at redde landets økonomi – men dette passede ikke ind i fortællingen. Og når man i dag – år efter år - oplever statens selvbevidste og politiske manifestation den 14. juli, kan man komme i tvivl om, hvorvidt festen er for et centralistisk enevældigt styre eller en folkelig demokratisk republik.

Flaget

Det franske flag *Tricoloren* blev lanceret under revolutionen i 1794, men allerede fem år tidligere kunne man i Paris se

sansculotter bære kokarder og bannere med bystyrets blå/røde farver og den hvide farve, som var kongehusets. Måske de tre farver refererer til parolen "Frihed, lighed, broderskab". Det er mere tvivlsomt, om farverne afspejler samfundets tre samfundsgrupper, nemlig borgerskabets blå, kirkens hvide og adelens røde farve.

Da de franske Bourbon'er efter Napoleons fald i 1815 atter sad på tronen, genindførte de det gamle royale hvide flag med de tre liljer. Farve og blomst har i litteratur og kunst siden Arilds tid været brugt som symbol på det uskyldrene.

Oprindeligt var liljen ikke en lilje men en stiliseret iris, som Klodevig I efter legenden valgte som sit symbol efter sejren i 507 over Vestgoterne; nu havde han skabt det, der skulle blive til Frankrig.

Under kong Louis VII (1137-1180) fik de tre linjer deres formelle plads som emblemer for det franske kongehus og dermed nationalsymbolet. Og fra 1400-tallet og frem til revolutionen var liljen de franske kongers og dermed nationens identitet. Siden, om end med korte afbrydelser, har liljerne officielt set udelukkende tjent dekorative formål på eksempelvis duge, porcelæn og klæder.

I 1830, da borgerkongen Louis Philippe kom til, blev Tricoloren atter nationens flag, som det ser ud i dag. Ved Tricoloren og parolen "*Liberté, Egalité og Fraternité*" viser statsmagten sig tydeligt fra den mindste flække til palæerne i hovedstaden. For flaget er statens flag, ikke folkets. At hejse Tricoloren i private hjem kunne ganske enkelt skabe tvivl om statens storhed.

Modsat i Danmark, hvor flaget er hvermandseje og bruges i ganske uformelle sammenhænge som pynt på juletræet og i kolonihavens flagstang – men sådan

har det ikke altid været. I 1833 udsendte Frederik VI en resolution, der fastslog Dannebrog som kongens flag, og at det ikke kunne bruges af private. Men bare en snes år senere kunne enhver bruge flaget, som man ville; dog ikke splitflaget, der fortsat var statens.

Heltinden

Emblemet *Marianne* opstod i 1792 som symbol på friheden, da den nye republik skulle formaliseres. En kvinde måtte det jo være, alene fordi kvinden helt tilbage til antikken i skikkelse af den græske Pallas Athene og den romerske Minerva var gudinde for visdom og krig. Og så passede det jo fint med, at revolutionens slagord som frihed og republik var hunkøn. At hun skulle være handlekraftig gav sig selv. Hvorfra navnet Marianne stammer, er der mange meninger om, f.eks. ved en sammentrækning af det franske bondepigenavn Marie-Anne (Maria-Anna, efter Jesu mor og mormor).

Officielle dokumenter som breve, aviser og plakater fik i deres hoved det nye emblemer, undertiden dog alene den røde frygiske hue. Det nationale emblemer "Marianne" viste sig også i borgmester- ►►

◀ Ligesom den franske kraftfulde Marianne dukkede hendes søstre op over hele kontinentet sidst i 1800-tallet. I Danmark blev hun et kvindesymbol for nationen og for en sag, der ville forandre. Mest tydeligt blev "Mor Danmark" brugt på plakaterne ved afstemningen om Sønderjylland i 1920.

▶ *Flaget er statens flag, ikke folkets. At hejse Tricoloren i private hjem kunne tidligere skabe tvivl om statens storhed. I dag bruges det stadig mest officielt - også ude på landet, når 14. juli skal fejres. (Foto: Finn Rastén)*

kontorer, på søjler, på mønter, i karikaturer, på maleri og som bladnavn. Selv kong Louis XVI måtte lide den tort at bære den frygiske hue under det skæbnsvangre møde den 20. juni 1792 i den nye Nationalforsamling, hvor pøbelen reelt besejlede kongefamiliens henrettelse. Efter Robespierres rædselsregime to år senere mistede huen lidt efter lidt sin stærke symbolværdi, men alligevel blev den ofte brugt på officielle plaketter og søjler samt mønter. Ikke kun i forbindelse med Marianne men på hovedet af personer, som myndighederne gerne ville fremhæve.

Oprindelig var hun klædt i antikke klæder, en tophue af blødt tøj bundet med en top ned i panden (frygisk hue), et spyd i den ene hånd og i den anden en samling våben. Den røde frygiske hue blev i antikken tildelt de frigivne slaver og var derfor et utvetydigt signal om frihed. Derfor fik Marianne den rolle at være i opposition

til dem, der bare ville, at alt skulle være som før. En rolle hun har spillet i over to hundrede år.

Skiftende oppositioner og protestbevægelser har flittigt gjort god brug af Marianne, der behændigt antog skikkelse af en vulgær kvinde, en kvasihelgen, en frontkæmper eller en forførelse – alt efter om hun skulle bekæmpe en konge, en kejser, en regering eller en fremmed krigsmagt. Måske med forskellige træk, måske forskellige hovedbeklædninger, men altid viljestærk og forførende.

Under valgkampen i 1965 trådte præsident de Gaulle først sent frem for vælgerne. Det skete i en stor TV-tale, og dagen efter viste avisen Le Figaro en tegning med Marianne, der rækker armene ud mod de Gaulle og bebrejdede siger til ham: "Kunne du ikke have talt sådan til mig før?" Den stridbare kvinde talte nu ikke på en enkelt gruppes vegne, men på

vegne af samtlige franskmænd. Og siden 1968 har den femte republik ivrigt søgt at stilisere hende og dermed fjerne hende fra den oprindelige betydning. Det er lykkedes, så nu kan hun uden vanskelighed optræde på både mønter og frimærker. Også på toppen af vinflasker ses Marianne, etiketten markerer, at afgiften til staten er betalt.

Den engang så revolutionære Marianne er nu nedkæmpet og er henvist til at kæmpe sine kampe i karikaturtegningernes streger. Derfor kan man spørge, om Marianne stadig er en reference til den politiske bevidste republikaner, eller om hun som Jeanne d'Arc har slået dybere rødder i den franske nationale identitet? Helt på linie med Tricoloren og Marseillaisen.

Hanen

Den galliske hane - *Le Coq Gaulois* – ses i dag et utal af steder som på offentlige

bygninger, f.eks. Elyséepalæet, krigsmindesmærker og kirkegårde. Men det er fortid, for fuglen har ikke længere nogen formel rolle. Dog har den galliske hane i mange århundreder og for mange lande haft stor betydning ved markeringen af nationens enhed og storhed.

I antikken var den et højt agtet dyr med mod, kamplyst og trofasthed, men det kan synes lidet flatterende at vælge netop hanen som symbol på den stolte nation, det store land Frankrig: Denne fugl, som ikke kan flyve, og som har en kedelig tendens til at sætte benene et beskidt og ildelugtende sted. Godt nok er den udstyret med smukke og lange fjer, en flot rød kam, og den er tydelig stolt over sin pragt. Måske endog forfængelig og indbildsk, for den er ikke i tvivl om, at dens morgenfork får solen til at stå op.

Når den blev et gallisk og derpå et fransk symbol, kan det også skyldes en

lighed mellem to latinske ord i romertiden. På Cæsars tid var ordet hane udtalt som *gallus*, og det geografiske område Gallien blev udtalt som *gallia*. Følgelig kan ordene let forveksles, hvorved hanen bliver et emblem for det franske.

I middelalderen blev den galliske hane vidt udbredt som religiøst symbol: Håbet og troen. Først i 1400-tallet blev den så småt brugt som symbol på nationen. Kongerne var ofte afbildet ledsaget af hanen, bl.a. på tryk og mønter. Men revolutionen vendte op og ned på alting, også symboler og emblemer, så nu fik hanen national betydning som symbol på den nye nation. Man afbildede den på mønter ofte med en frygisk hue, på førstekonsulens segl og på marskalstaven.

Med Napoleons kroning til kejser i 1804 er det atter et farvel til hanen, som han erstatter med ørnen. For hanen har jo ikke "den styrke, der skal til for at symbo-

lisere et kejserdømme som det franske".

Men med Louis-Philippe i 1830 vender hanen tilbage og optræder nu på militærets uniformsknapper og på standarder. Under den anden republik (1848-1852) indgår hanen i nationalsymbolet, nemlig på toppen af et rør. Også under den tredje republik (1870-1940) benyttes hanen, f.eks. på gitteret om Elyséepalæet. Omkring århundredskiftet pryder hanen 20-franc guldmønten, og under Første Verdenskrig optræder den igen som symbol på Frankrig, nu overfor den tyske ørn. Under Anden Verdenskrig valgte en række af de franske styrker at bruge den som symbol på, at "Franskmænd! En dag vil jeg vække jer op til dåd". Denne repræsentation ændres over årene til karikaturer på et Frankrig af bønder, stolthed, mod og stædighed, og så glider hanen ud af heraldikkens verden. ■